

Commentaar

Bespreking van een boekbespreking

Nikolaos van Dam: *The Struggle for Power in Syria: Sectarianism, Regionalism and Tribalism in Politics, 1961-1978* (London: Croom Helm, 1979)

Boekbesprekingen leren ons soms meer over de recensent zelf dan over het door hem besproken boek. Een duidelijk voorbeeld daarvan betreft het stukje van dr. J. Sizoo over mijn bovengenoemde werk, verschenen in de *Internationale Spectator* van januari 1980 (blz. 53 e.v.). Het is betreurenswaardig om niet alleen te moeten constateren hoe weinig gefundeerd Sizoo's inzichten en kennis over Syrië veelal blijken te zijn; maar veel meer nog dat hij zelfs ook na lezing van mijn boek nog op dergelijke cliché-matige wijze over de door mij behandelde problematiek van sektarisme, regionalisme en tribalisme schrijft.

Zo beweert Sizoo: 'Vraag een Syriër naar zijn naam of geboortestreek en men kent zijn godsdienst.' Was het maar zo simpel! Maar wat te doen als Alawieten zich bijvoorbeeld bedienen van 'christelijke' namen als Jibra'il (Gabriel) of Matta (Mattheus); en is iemand die 'Abd Allah heet nu een muslim of christen? Bij de naam al-Atrash denkt men natuurlijk direct aan de beroemde Druzische familie uit de provincie al-Suwayda'; maar de huidige Syrische minister van economie en buitenlandse handel, Muhammad al-Atrash genaamd, is geboren in de hoofdzakelijk door Alawieten bevolkte provincie Tartus. Etcetera. Sizoo besluit zijn inleiding met de woorden: 'Wie in de nieuwere wijken van Damascus geboren is, is natuurlijk ook soenniet, of buitenlander.' Maar ik zou de tienduizenden niet-soennitische Syriërs die in die wijken het levenslicht voor het eerst hebben aanschouwd niet graag de kost willen geven.

Ik wil hier verder volstaan met het plaatsen van enkele kanttekeningen die rechtstreeks te maken hebben met Sizoo's opmerkingen over mijn boek. Zo schrijft hij dat mijn studie 'meer een beschrijving van de situatie is dan een analyse', en dat ik 'bijvoorbeeld niet in ga op de vraag waarom de socialistische filosofie van het baathisme aansluiting kon vinden bij de theologie der Alawieten'. Sizoo geeft daarbij ridderlijk toe: 'dat zou ik ook [sic] niet weten!' Maar waarom dan deze ongefundeerde opmerking? In mijn *analyse* ken ik bij het verklaren van de aantrekkingskracht die de Ba'th ideologie op Arabisch sprekende leden van religieuze minoriteiten (waaronder Alawieten) uitoefende, immers geen expliciete rol toe aan religie als zodanig, maar juist wel aan het *seculaire* karakter van het Ba'thistische Arabisme. De Ba'thpartij bood namelijk een aantrekkelijk alternatief voor Arabieren die streefden naar het ideaal van een seculaire verenigde Arabische maatschappij, waar gelijke rechten zouden gelden voor alle Arabieren, ongeacht godsdienst. In een dergelijke maatschappij zouden Arabisch sprekende religieuze minoriteitenleden als Alawieten, Druzen, christenen, etc. zich kunnen ontdoen van hun minoriteitenstatus en de daarmee samengaande discriminatie jegens hen door de soennitische bevolkingsmeerderheid.

Sizoo gaat zijn boekbespreking verder en schrijft: 'Dat het baathisme in eerste instantie weerklank vond bij de economisch achtergebleven, Alawitische, bewoners van het platteland, beschrijft hij slechts [sic] als gevolg van historische en sociale omstandigheden; als een soort emancipatorische opstand van arme Alawitische boeren tegen de rijkere soennitische bourgeoisie in de steden. Hoewel hij de strijd om de macht in Syrië voortdurend beschrijft in termen van een strijd tussen leden van verschillende religieuze sekten, wil zijn studie naar mijn gevoel dus eigenlijk bewijzen dat het ging om een sociaal-economische strijd of, nog eenvoudiger samengevat, om een strijd tussen het arme platteland en de beter gesitueerde stadsbevolking.'

Het is juist dat ik heb gewezen op de traditioneel grote tegenstellingen tussen stad en platteland en dat ik daaraan heb toegevoegd dat deze tegenstellingen vaak nog een sektarische dimensie impliceren, aangezien de 'compacte religieuze minoriteiten' zoals de Alawieten, Druzen en Isma'ïlieten grotendeels op het platteland wonen, terwijl de stadsbevolking in meerderheid soennitisch is. Ik heb daarbij echter tevens aangegeven dat, en ik citeer nu mijn boek (blz. 27): 'Sectarian and ecological factors are thus almost impossible to separate in any analysis of the relationship between the urban Sunnis and rural religious minorities. Similarly, it is difficult if not impossible to isolate sectarian, regional, tribal or socio-economic categories when they show strong overlap and apparently form an inseparable whole. This is particularly the case with members of compact religious minorities such as the Alawis, Druzes and Isma'ilis who, as we shall show in the following chapters, have played a prominent and central role in the struggle for power in Syria in the period since 1963.' Al met al dus heel wat complexer en genuanceerder dan Sizoo het voorstelt.

Nu heb ik in mijn boek opgemerkt dat een groot deel van Syrië's politieke instabiliteit in de twintigste eeuw werd veroorzaakt door 'traditioneel' intra-elite conflict, dat bepaald werd door een machtsstrijd tussen sociaal-economische elites van ongeveer dezelfde klassen, die trachten hun rivalen ten val te brengen om de macht te kunnen monopoliseren, teneinde hun eigen beperktere belangen te kunnen verwezenlijken. Ik heb daarbij statistisch aangetoond dat deze machtsstrijd zich voor 1963 vrijwel geheel buiten de massa van de plattelandbevolking en de lagere klassen uit de steden afspeelde. Na de machtsovername door de Ba'th in 1963 ging de machtsstrijd tussen rivaliserende politieke elites met ongeveer gelijke sociaal-economische achtergronden op bovengenoemde 'traditionele' wijze voort. Het grote verschil met de tijd van voor 1963 was echter dat de sociaal-economische, sektarische en regionale achtergronden van de politieke elites aanmerkelijk verschilden van die van hun politieke voorgangers, en het na 8 maart 1963 grotendeels personen van het platteland, de lagere middenstand en leden van religieuze minoriteiten (in plaats van overwegend soennitische stedelingen) waren die de politieke macht in handen hadden. Een en ander opende de weg voor ingrijpende politieke en sociaal-economische veranderingen, waarbij ditmaal de belangen van plattelanders en de voorheen veelal ten achter gestelde leden van religieuze minoriteiten meer op de voorgrond kwamen te staan (blz. 100).

Hoewel tijdens de zogenaamde 'separatistische periode' (1961-1963) vooral soennitische stadsofficieren uit Damascus een prominente rol speelden, en dezen ten slotte ten val werden gebracht door plattelandsofficieren 'die niets dan wrok en afkeer jegens Damascus en haar bewoners koesterden' (blz. 42), en er hier dus zeer zeker sprake was van een

stad-platteland dimensie in de machtsstrijd, ging het in de periode na 1963 toen de voornaamste soennitische stadsofficieren eenmaal waren uitgeschakeld, helemaal niet zozeer 'om een sociaal-economische strijd of, nog eenvoudiger samengevat, om een strijd tussen het arme platteland en de beter gesitueerde stadsbevolking'. De soennitische president Amin al-Hafiz (1963-1966) kwam weliswaar uit de stad Aleppo (als telg van een arme familie), maar de voornaamste van zijn soennitische aanhangers waren van het platteland, evenals de meeste andere bij de machtsstrijd betrokken Ba'thistische officieren.

Iets verder in zijn bespreking constateert Sizoo dat ik pas wat betreft de periode na de coup van 23 februari 1966 plotseling wijs op 'differences of opinion over military, foreign and socio-economic policies which were then (na de oorlog van 1967) to be pursued', d.w.z. pas toen de machtsstrijd in Syrië zich grotendeels ging beperken tot Ba'thistische leden van de Alawitische gemeenschap, en sektarisme daarbij als factor dus grotendeels wegviel. 'Ongetwijfeld [zo gaat Sizoo verder], denkt de lezer dan echter, maar deze problemen van niet-religieuze aard markeerden ook al vóór die tijd bepaalde scheidslijnen binnen de Baath, die soms haaks stonden op de religieuze scheidslijnen waar in het eerste gedeelte van de studie alle aandacht op wordt gericht.'

Ik kan Sizoo geen ongelijk geven wanneer hij stelt dat bovengenoemde problemen van ideologische aard ook vóór 1967 een rol speelden. Maar wanneer hij goed gelezen had wat er direct na de door hem geciteerde zin staat, dan had hij zelfs een beknopte samenvatting kunnen vinden van waar ideologische geschillen binnen de Ba'thpartij naar mijn mening meestal om draai(d)en. Ik citeer: 'Ideological controversy between the major Ba'thist factions and groups usually focused on the question of whether priority was to be given to an inner-directed socialist policy or to a more outwardly-directed Arab nationalist policy aimed at inter-Arab cooperation and unity, in the interest of confrontation with Israel. A major problem was which would be the most suitable combination of these socialist and Arab nationalist policies in order to produce results which, in the long run, could be considered as optimal from a Ba'thist point of view' (blz. 83-84).

Sizoo heeft gelijk wanneer hij meent dat ideologische scheidslijnen soms haaks stonden op sektarische. Maar dat heb ik dan óók al geconstateerd in mijn boek, ook wat betreft de periode van voor 23 februari 1966. Ik citeer weer uit eigen werk: 'Alliances between leaders of officers' factions often cut across factors such as common religion, tribe, region of origin or ideology' (blz. 54). Maar ik ga vervolgens verder en schrijf: 'Personal interests often played an important role in forming or breaking-up bonds with other officers. Alliances could easily be broken and ideological principles set aside by officers whose power positions or personal interests were threatened.' Dr. Munif al-Razzaz, secretaris-generaal van de Ba'thpartij in 1965-1966, beschreef de situatie van 1965 zelfs als volgt: 'Coalitions in this struggle for power started to assume strange shapes which had nothing to do with principles . . . The principles with which the struggle was concealed were nothing but a weapon with which to attack rivals, and a place of refuge serving as a protection against the rival. [The principles] were at each stage open for change' (blz. 54-55). Deze situatie werd zelfs bevestigd door de hier bedoelde tegenstanders van al-Razzaz zelf, die verantwoordelijk waren voor de coup van 23 februari 1966, waarbij de door hen als 'rechts' gebrandmerkte leden van de Nationale Leiding van

de Ba'thpartij ten val werden gebracht. In een intern organisatorisch rapport uit 1965 oefenden zij 'zelfkritiek' uit door o.m. te verklaren dat de bestaande rivaliserende partijfacties vaak nog niet eens op ideologische verschillen gebaseerd waren: 'O comrades, what has befallen the Party, and is still affecting it, is not so much its being divided into rightist, leftist, revolutionary and opportunist wings, as the presence of groups which do not have a basic political line, or class content, through which their individual characteristics may be unambiguously specified' (blz. 37).

Tijdens de machtsstrijd in 1965-1966 tussen de soennitische president Amin al-Hafiz en zijn Alawitische rivaal generaal Salah Jadid, werden de spanningen binnen de Syrische strijdkrachten door manipulaties met sektarische, regionale en tribale loyaliteiten, dermate opgevoerd dat een verregaande polarisatie optrad tussen soennieten enerzijds en leden van religieuze minoriteiten anderzijds. Een gevolg hiervan was dat sektarische tegenstellingen tussen de Ba'thistische militairen alle andere tegenstellingen, waaronder ook de ideologische, gingen overheersen (blz. 59). Een ander culmineerde ten slotte in de staatsgreep van 23 februari 1966, waarbij president al-Hafiz en de voornaamste met hem gelieerde soennitische officiersfacties werden afgezet. Sizoo gaat dan ook geheel voorbij aan het thema van mijn boek zoals weergegeven in de subtitel *Sectarianism, Regionalism and Tribalism in Politics, 1961-1978*, en nader gespecificeerd in mijn voorwoord, wanneer hij schrijft: 'De coup van 23 februari 1966 . . . komt op pagina 62 overigens nogal uit de lucht vallen, wat deze schietpartij in feite voor de buitenlandse waarnemers ook deed. Het voorspel van deze voor de recente geschiedenis van Syrië belangrijke gebeurtenis is mij uit de gedetailleerde geschiedbeschrijving van de schrijver toch niet goed duidelijk geworden. Hij kan me verwijzen naar Annex A, maar van dit stukje partijpropaganda, hoe authentiek ook, word ik ook niet veel wijzer.'

Nu is mijn boek in de eerste plaats bedoeld als een thematische verhandeling over de rol van sektarisme, regionalisme en tribalisme bij de strijd om de politieke macht, en geenszins als een 'gedetailleerde geschiedbeschrijving'. Daarover is immers al het nodige verschenen. Ik noem in dit verband het standaardwerk van Itamar Rabinovich, *Syria under the Ba'th 1963-66* (Jeruzalem: Israel Universities Press, 1972), en mijn artikel 'De Ba'thpartij in Syrië (1958-1966)' verschenen in de *Internationale Spectator* in november 1971, en bij mijn weten nog altijd een van de meest 'gedetailleerde geschiedbeschrijvingen' van de gebeurtenissen die het voorspel vormden voor de coup van 23 februari 1966. Mijn boek behandelt deze gebeurtenissen echter hoofdzakelijk voor zover relevant voor het door mij aangegeven thema. Het is dan ook niet zonder reden dat ik het desbetreffende hoofdstuk heb genoemd: 'Sectarian Polarisation in the Syrian Armed Forces between Sunnis and Religious Minorities.' Overigens verwijs ik niet - zoals Sizoo beweert - naar Annex A als geschiedkundige verklaring van de bovengenoemde gebeurtenissen. Laat de door mij gekozen titel van Annex A - een hier voor het eerst gepubliceerd intern partijdocument - voor zich spreken: 'A Ba'thist Analysis of Sectarianism, Regionalism and Tribalism'. Verder zou ik niet graag Sizoo's opmerking dat de schietpartij van 23 februari 1966 voor 'de buitenlandse waarnemers' - zelf was hij in de periode 1965-1967 als ambtenaar van de buitenlandse dienst in Damascus gepost - 'uit de lucht kwam vallen'. Dit zou immers niet erg pleiten voor die waarnemers, aangezien een ieder met enig inzicht in de interne verhoudingen in Syrië in die tijd kon

weten dat een militaire krachtmeting niet kon uitblijven; alleen de datum stond natuurlijk niet vast.

Dan kom ik bij Sizoo's opmerking dat hij het opvallend vindt 'dat de naam van het buurland Israël eerst voor het eerst op pagina 70 genoemd wordt, dus in het tweede gedeelte van [mijn] studie, na 23 februari 1966, hoewel toch niemand zal willen ontkennen dat de houding tegenover Israël (en daarmee tevens tegenover de Arabische landen in hun houding tegenover Israël) ook vóór die tijd een dagelijks onderwerp van het politieke gesprek in Syrië was en scheidslijnen binnen de Baath bepaalde'.

Sedert de Arabische nederlaag van 1948-49 is Israël altijd een dagelijks onderwerp van het politieke gesprek in Syrië geweest. Niemand zal dat willen ontkennen. Ook ik niet. Maar waren de meningsverschillen en 'scheidslijnen' binnen de Ba'thpartij in Syrië over het jegens Israël te voeren beleid bepalend voor het verloop van de machtsstrijd in de periode vóór 1966? Ik meen van niet. En ook de Israeli Rabinovich, die in zijn boek de diverse ideologische stromingen binnen de Ba'th uit de periode 1963-66 uitvoerig de revue laat passeren, maakt er geen melding van. Ik heb de meningsverschillen over het Israëlbeleid dan ook pas willen aansnijden toen ze werkelijk bepalend werden voor de machtsstrijd in Syrië, namelijk na de Arabische nederlaag van 1967. Overigens noem ik Israël reeds in het voorwoord van mijn boek op blz. 12.

Sizoo besluit zijn bespreking met de woorden: 'De positie van de Alawitische president Hafed Asad blijkt wankel te zijn, want de zuil waarop hij in dit land der zuilen steunt is smal.' Het klinkt mooi, maar is het ook juist? Het feit dat de Syrische president voornamelijk steunt op personen uit de minderheidsgroep der Alawieten kan op zich geen afdoende verklaring zijn voor de huidige situatie van instabiliteit die het land doormaakt. Immers, Alawitische Ba'thisten verkeren al sedert de machtsovername door de Ba'th in 1963 (al zeventien jaar dus) in een dominante machtspositie, die nog werd versterkt in de periode na november 1970, toen de overwegend Alawitische officiersfactie van Hafiz al-Asad de macht monopoliseerde en zijn wil aan alle andere officiersgroepen kon opleggen.

En het was nu juist onder al-Asad, toen de 'zuil' waarop het Syrische regime steunde in sektarisch, regionaal en tribaal opzicht het smalst en meest homogeen was, dat Syrië de langste periode van interne stabiliteit doormaakte, en militaire en partijdiscipline niet zo sterk als voorheen werden ondermijnd door particularistisch factionalisme. De diepere oorzaak voor de huidige instabiliteit dient dan ook niet gezocht te worden in de sektarische samenstelling van de Syrische machtselite alléén, maar veeleer in een combinatie van corruptie, verslachte partijdiscipline en vormen van sektarisme, zoals die vooral in de periode na de Syrische interventie in de Libanese burgeroorlog in 1976 op de voorgrond zijn getreden. Dit is echter niet de plaats om uitvoerig op dit complexe probleem in te gaan.*

N. van Dam

Boekjes hebben hun avonturen*: een Irian-publikatie

Inleiding

Toen uitgever Hurst uit Londen me twee jaar geleden vroeg een boek te schrijven over Nieuw-Guinea ná de overdracht aan Indonesië, voegde hij eraan toe: 'but it is not very high on my priority list.' Nadat de presentatie van *West Irian and Jakarta imperialism* in het Haagse Nieuwspoort op 16 oktober 1979 nationaal aandacht had getrokken, zei hij: 'and now the book will take care of itself.' De Engelse zakenman had volstrekt gelijk, zowel in de keuze van het onderwerp als in de taxatie van de markt. Nieuw-Guinea, een onderwerp dat men kon bijzetten in de geschiedschrijving over een lange rij van gedekoloniseerde gebieden, bleek als West-Irian of als Irian Jaya een nieuw probleem te vormen, dat overal in de wereld voortdurend schokeffecten teweegbrengt: het bestuur van minderheden onder gedekoloniseerde regimes, al of niet als onderdeel van de strijd tussen de supermogendheden, die oorlog voeren per procuratie.

In de talrijke commentaren van pers, televisie en radio tekende zich van meet af aan een felle verontwaardiging af, zowel van links als van rechts, over het wanbeheer van Indonesië, waardoor 150.000 Papoea's zo maar verdwenen zouden zijn. De commentaren ter linkerzijde verbonden het wanbeheer op Irian met de overname van Oost-Timor door Indonesië en met het vraagstuk van de tapols en ex-tapols, de politieke gevangenen. Bij monde van de leden Roethof en Van den Berg stelde de PvdA in de Tweede Kamer vragen over beide onderwerpen. Zij baseerden zich daarbij op een Australisch rapport waarin vooral Oost-Timor aandacht krijgt. De invalshoek is de verdrukking van de 'linkse' krachten.

Van andere zijde zag men minder nadruk op Oost-Timor, maar eerder een doorverbinding naar de bootvluchtelingen van Cambodja: de invalshoek van de mensenrechten.

Het *Nederlands Dagblad* en het periodiek *Zelfbeschikking* wijzen aan de uiterst rechtse kant op een parallel met het Molukkenvraagstuk. Men ziet daar, wat het Nieuw-Guinea-probleem betreft, heel wat meer deskundigheid, vooral voor wat de geschiedenis betreft. Aan die kant bevindt zich ook een meerderheid van de Papoea's in ballingschap. Onder hen leverde Nic. Jouve weer de meest opmerkelijke bijdrage aan het debat, niet alleen door te komen met 'tellingen' van omgebrachte Papoea's die mijn cijfers van een tekort aan Papoea's ruim overtreffen, maar meer nog door te wijzen op de aan Indonesia toegedichte voorbereiding van de 'Operasi Tjendrawasih', een overname van Papua-New Guinea volgens het Timor-model, uitholling van binnenuit.

(* Zie hierover mijn artikel 'Middle Eastern Political Clichés: "Takriti" and "Sunni rule" in Iraq: "Alawi rule" in Syria. A critical appraisal', in: *Orient*, maart 1980, XXI-1.

* Sua fata habent libelli.